

לכבוד שבת קדש – פרשת בשלח תש"ף

וזהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

בנסיון. מהן אם כן הנסיון? התורה לא פירשה מהו, אך מהקשרם של הדברים עולה שהוא קשור **בחוק ובמשפט**. עלינו לברר על כן מה היו החוק והמשפט שניתנו במרה. במדרשי חז"ל מצאנו דעות שונות על מהות החוק והמשפט שניתנו במרה. הגמרא בסנהדרין (נו ע"ב) למשל מזכירה דינים, שבת וכיבוד אב ואם.

אז מהו החוק שאליו התכוונה התורה? ניתן לפרש את המילה "חוק" – בכך שעניינה כאן הוא מידה קצובה, ובעיקר מנת מזון קצובה. כך מתפרשת המילה "חוק" בפסוקים רבים, לדוגמה **כִּי חֹק לְכַהֲנִים מֵאֵת פְּרֵעָה וְאָכְלוּ אֶת חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פְּרֵעָה** (בראשית מ"ז, כב); **לִזְבֹּן הַרְחִיבָה שְׂאוֹל נַפְשָׁה וּפְעָרָה פִּיהָ לְבָלִי חֹק** (ישעיהו ה', יד), והכוונה שהאדמה פתחה פיה ובלעה אנשים רבים שלא במידה. **וְתַתֵּן מֶרֶץ לְבִיתָהּ וְחֹק לְנַעֲרֹתֶיהָ** (משלי ל"א, טו); **הַמְרִיפֵנִי לָחֶם חֲקִי** (משלי ל', ח) ועוד. עיון במצוות הקורבנות מעלה כי כל "חוק" שבפרשיות הקרבנות ומתנות הכהונה – משמעו מנת לחם קצובה.

מהו אם כן החוק שקבע ה' במי מרה? כשהומתקו מי הבאר, קבע ה' חוק – מכסה ומידה – כמה מים זכאי כל אדם לשאוב עבור עצמו, עבור משפחתו ועבור מקנהו. בלא קביעת מנת חוקו של כל אחד ממי הבאר, קשה לתאר ולדמיין את מה שעלול היה לקרות כאשר שישים ריבוא אנשים צמאי מים, לאחר שלושה ימי הליכה במדבר, היו מתנפלים על המים, הם ומשפחותיהם ומקניהם. ה"חוק" (=המכסה) חייב "משפט" – קביעה בפועל של מכסת כל משפחה. במרה הועמד לראשונה עם העבדים, שיצאו זה עתה לחירות, במבחן של כבוד הדדי, של התחשבות בזולת, ובעיקר – של משמעת. כל אלו הם מושגים ראשוניים ויסודיים בדרך לבניין חברה מתוקנת, עם ולאום; מושגים ראשוניים בדרך לחירות. מבחנה של החירות אינו ביכולתו של אדם לעשות ככל העולה על רוחו, אלא ביכולתו לפעול כרצונו ומתוך בחירה חופשית, ויחד עם זאת – להישאר אדם במובן המוסרי, האנושי והתרבותי. לכן, זהו גם מבחנם של חברה בת-חורין ושל עם בן-חורין. כך עולה גם מהאירוע הבא המופיע בפרשה. משהגיעו בני ישראל למדבר סין, כלה הלחם מכליהם, וברעבונם – התלוננו. בעקבות זאת המסיר להם ה' את המן. ושוב, גם בסיפור המן, המחיר הוא נסיון: **הַנְּגִי מִמְסִיר לָכֶם לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקַטֹּף דֶּבֶר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסְנוּ הַגִּלְגָּל בְּתוֹרַתִי אִם-לֹא** (ט"ז, ט). בפרשת

וַיְהִי בַשְּׁלַח פְּרֵעָה אֶת-הָעָם וְלֹא-נָחֶם אֱלֹהִים דְּרָךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא . . . וַיֹּסֵב אֱלֹהִים אֶת-הָעָם דְּרָךְ הַמִּדְבָּר (שמות יג:יז-יח). עם ישראל יוצא ממצרים כשמטרת פניו הליכה לארץ ישראל. זהו ענינה של יציאת מצרים, כפי שאמר הקב"ה למשה **וְאָרֶד לְהַצִּילוֹ . . . וְלִהְיוֹתָ מִן-הָאֶרֶץ הַהִוא . . . אֶל אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ**. והנה הקב"ה מוביל את העם בדרך אחרת, עוקף ארץ פלישתים דרך המדבר.

האם מטרת המעקף היא רק להימנע מהליכה דרך ארץ פלישתים? אם כן, מדוע טורחת התורה להדגיש כי הקב"ה מוביל את העם דרך המדבר. מה ענינו של המדבר כאן? מעיון במקורות שונים מסתבר כי ההליכה דרך המדבר היא מטרה בפני עצמה, לא רק ברירת מחזל של לא ללכת דרך ארץ פלישתים. כך למשל הנביא הושע **לִזְבֹּן הָגָה אֲנֹכִי מִפְתִּיחַ וְהִלְכְתִּיחַ הַמִּדְבָּר** (הושע ב:טז). התורה עצמה אומרת **וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל הַדְּרָךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכָה ה' אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עֲנֹתְךָ לְנִסְתֹךָ . . . וַיַּעֲנֶךָ וַיִּרְעַבְךָ וַיֹּאכְלֶךָ אֶת הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וְלֹא יָדַעְתָּ אֶבְתִּיחַ לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עָלָה הַלָּחֶם לְבָדוֹ יְחִיה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי ה' יְחִיה הָאָדָם**: (דברים פרק ח).

נראה אם כן שלנדודי בני ישראל במדבר הייתה משמעות נוספת, מלבד הצורך לעקוף את ארץ פלישתים – ניסיון. הנביא עמוס פותח לנו צוהר נוסף להבנת ההליכה במדבר. **וַיִּגַּל בְּמִים מְשֻׁפֵּט וּצְדָקָה בְּנַחַל אֵיתָן: הַזִּבְחִים וּמִנְחֹתֶיהָ הִגִּשְׁתֶּם לִי בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה בֵּית יִשְׂרָאֵל**: (עמוס ה:כד-כה). בהליכה במדבר מתגלה משפט וצדקה. מוצא פי ה' אינו זבחים וקרבנות אלא משפט וצדקה. ההליכה במדבר מתוך מצוקת הרעב באה לגבש את עם העבדים שיצא ממצרים לעם הנושא את דגל הצדקה, המשפט והשוויון החברתי – מוצא פי ה'. עליו עתידים הגויים לומר: **וּמִי גֹוִי גָדוֹל אֲשֶׁר לוֹ חֲקִים וּמְשֻׁפְטִים צְדִיקִים**: (דברים ד', ח) ננסה ללכת בעקבות פרשנותו של הרב מרדכי לאירועים המופיעים בפרשתנו. האירוע הראשון הוא המים במרה. **וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף וַיֵּצֵאוּ אֶל מִדְבַר שׁוֹר וַיִּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא מָצְאוּ מַיִם: וַיִּבְאוּ מֵרְתֵּה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מִיַּם מִמֶּרֶה כִּי מָרִים הָיָה . . . וַיִּלְנוּ הָעָם עַל-מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה נַּשְׁתָּה: וַיַּצַּעַק אֶל ה' וַיֹּאמֶר ה' עֲזֵב וַיִּשְׁלַח אֶל הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שֵׁם שָׁם לוֹ חֹק וּמְשֻׁפֵּט וְשֵׁם נִסְחָה: עיון בפסוקים מגלה שמטרת המתקת המים לא הייתה רק להרוות את צימאון שלושת הימים, אלא להעמיד את העם**

המן הנסיון הוא במצווה המפורשת **זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְקַטֹּף מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אֶבְלָו עִמָּר לְגַלְגֵּלֶת מִסֶּפֶר נַפְשֵׁיכֶם אִישׁ לְאִשֶׁר בְּאֶהְלוֹ תִקְחוּ (ט"ז, טז).** ובני ישראל עמדו בניסיון ויִלְקְטוּ הַמֶּרְבֵּה וְהַמְּעֵיט: וַיִּמְדוּ בְעֶמְר וְלֹא הָעֲדִיף הַמֶּרְבֵּה וְהַמְּעֵיט לֹא הִחְסִיר אִישׁ לְפִי אֶבְלָו לְקַטֹּף: (ט"ז, יז-יח) אין אנו יודעים כמה מן ירד בכל יום, אך גם אם ירד בשפע - אין אדם יכול לאמוד מראש מהי הכמות הדרושה למיליוני הפיות הרעבים שניזונו מן המן. היה ברור שהמן צריך להספיק לכולם. אנשים שיקחו יותר מכדי מחייתם - עלולים לגרום לכך שלשכנם יחסר. יש כאן מבחן של כבוד לבני חורין, שאינם מקבלים את מנת מזונם הקצובה מאדוניהם אלא רשאים ללקוט אותה, ויכולים היו - לולא המצווה ואילו רצו בכך - ליטול לעצמם יותר.

פעמיים משבחת התורה את המן: "וטעמו כצפיקת בדבש" (ט"ז, לא), "והיה טעמו כטעם לשד השמן" (במדבר ל"א, ח). יחד עם זאת, "ויענך וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת" (דברים ח', ג). עולה שאף שהאוכל היה טעים - הוא ניתן במידה מצומצמת, שהספיקה לקיום אך לא מילאה את הקיבה ולא העניקה לאוכליה תחושת שובע. אם נוסיף לתחושת הרעב, את העובדה שאסור היה להותיר מן המן אף למקרה חירום - נוכל לעמוד על גודל הניסיון שבלקיקה במידה. מטרת המידה הזו הייתה חוק ומשפט: לאפשר לכולם ללקוט ולאכול במידה שווה, בלא חוקי 'כל דאליס גבר'. זהו הבסיס לקיומה של חברת צדק, זה מוצא פי ה' שהנביא עמוס מתאר, וכבר אברהם ביצע זאת והקב"ה בוחר בו בגלל זה **כִּי יִדְעֵתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת-בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט**

המסע במדבר הוא מטרה. במסע זה יונחו היסודות לחברת צדק שמי ייתן ונזכה לקיים אותה גם אנו.

כמו במדבר, עם שיבת עם ישראל לארצו, היוו המים מקור לתלונות - על כמות, על איכות ועוד. תכניות שונות ניסו במשך השנים לתת מענה למצוקת המים וחלוקתם ברחבי הארץ. אחד האנשים שקשורים בתולדות המפעל הציוני בנושא של מים ואספקתם הוא וולטר קליי לאודרמילק שנוולד בקרוליינה הצפונית בשנת 1888. לאחר סיום לימודיו באריזונה נסע לאוקספורד בה למד גאולוגיה. את חודשי הקיץ בילה בגרמניה בה למד ייעור. עם שובו לארה"ב ב-1915 התקבל לעבודה כמפקח במחלקת היערות. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה התנדב לצבא ושרת כקצין ב"חטיבת חוטבי העצים". לאחר המלחמה עבר לסין

שם לימד באוניברסיטת נאנג'ינג. בעקבות מאורעות ננקינג חזר לקליפורניה, שם למד לתואר דוקטור. ב-1933 מונה לעוזר מנהל המחלקה לשימור הקרקע של ממשלת ארה"ב. ב-1938 נשלח למסע חקר בנושא שימור הקרקע באירופה, בצפון אפריקה ובמזרח התיכון. במסגרת מסע זה, הגיע לאודרמילק, שלא היה יהודי, לארץ ישראל. לאחר שראה את מפעל ההתיישבות היהודי בארץ ואת תרומתו לשימור הקרקע ולטיובה, הפך להיות חסיד התנועה הציונית.

בשנת 1944 פרסם ספר בשם "ארץ ישראל הארץ היעודה", בו הוא סוקר את בואו לארץ, את הרקע הגאוגרפי וההיסטורי של ארץ ישראל, את ההתיישבות היהודית בארץ, את פיתוח התעשייה, את בניית הבית הלאומי היהודי ואת הכלכלה הערבית והיהודית בארץ. בפרק 11 הציע להקים "רשות לעמק הירדן" (בדומה לרשות עמק טנסי). כך הציע להשתמש במי הירדן להשקית עמק הירדן (ובעודפים - להשקית עמק יזרעאל), זאת, תוך ניצול הפרש הגבהים בין הים התיכון לים המלח לייצור חשמל. כך כתב כי **"עודפי מי הגאות של הירקון יוכלו לשמש להשקית הנגב"**. ספרו, שנכתב בעידודו של עמנואל ניומן (מראשי ציוני אמריקה), הביא, בתמיכת וייצמן, להכנת תוכנית על ידי מהנדס אמריקני, ג'יימס בנימין הייס, לפיתוח מי הירדן, הירמוך והליטני. תוכניתו של הייס פורסמה ב-1948, בספר בשם "רשות עמק טנסי על הירדן". הספר, שבו הקדמה מאת לאודרמילק ומבוא מאת ניומן, היווה חוות דעת מקצועית של מומחים בינלאומיים מוכרים, שחוות דעתם המקצועית אינה נתונה לעירעור, ולכן שימשו מכשיר רב ערך במאבק התנועה הציונית להכרה בינלאומית ביכולת לקלוט בארץ-ישראל יהודים רבים. תכנית זו היוותה גם את הבסיס להקמת המוביל הארצי. בתחילת 1950 הגיע לביקור קצר כיועץ למשרד החקלאות. הוא שב לישראל ב-1951 כיועץ מטעם ארגון המזון והחקלאות ובמקביל הרצה בטכניון. ב-1953 עזר בהקמת המחלקה להנדסה חקלאית והועמד בראשה. ב-1957 פרש מההוראה בטכניון ועזב את ישראל. ב-1959 נקראה המחלקה להנדסה חקלאית על שמו. הוא חזר לארה"ב שם נפטר בשנת 1974. הנצחה נוספת הוענקה לו עם הקמת מצפור הנושא את שמו. בתחילת דרך נוף יער טורען, ליד הכניסה לישוב בית רימון, הוקם המצפור הצופה על בקעת בית נטופה אותה ייעד בתוכניתו לשמש כמאגר מים שיובלו מנהר הירדן. מהמצפור יש תצפית מרהיבה על הבקעה ועל התעלה הפתוחה של המוביל הארצי שחוצה אותה

בברכת שבת שלום ומבורך – הגי עמיצור

לצפייה בדפים קודמים <https://www.mlh-gsi.org/>

לקבלת הדרָה במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>